

TÜRÜNÜN İLGİNÇ VE AYKIRI BİR ÖRNEĞİ: ŞEYH AHMED HÜSÂMEDDİN MEVLİDİ

M. Fath KÖKSAL*

Özet Kelime anlamı olarak “mevlid”, “doğum yeri” ve “doğum tarihi” anlamlarına gelmektedir. Edebî tür olarak ise mevlidi “Hz. Muhammed’in doğumunu anlatan eser” şeklinde tanımlamak genel kabul görmüştür. Ne var ki edebiyatımızdaki bütün mevlidler Hz. Muhammed’in doğumunu anlatmaz. Nitekim bu yazıda tanıtacağımız mevlid de Hz. Muhammed dışında biri için yazılmış mevlidlerdenidir. Türk edebiyatındaki mevlidlerin çok büyük çoğunluğu Hz. Muhammed’i konu edinirken, diğer din büyüklerinden sadece Hz. Ali ve Hz. Fatıma için yazılan mevlidlerin mevcudiyeti bilinmektedir. Burada tanıtacağımız mevlid, Hz. Ali veya Hz. Fatıma için yazılmadığı gibi dört halife, on iki imam, aşere-i mübeşşere vb. İslam büyükleri için de yazılmamıştır. Hatta sahabeden yahut mezhep kurucusu imamlardan biri için de kaleme alınmış değildir. Eser, Necâtî mahlasını kullanan bir müridin şeyhinin doğumunu anlattığı bir mevliddir. Mesnevi tarzında yazılan 110 beyitlik bu kısa mevlid, bu yönüyle türünün bilinen tek örneğidir. Tek olduğu gibi şeyhinin doğum hadisesini diğer mevlid müelliflerinin Hz. Muhammed’in doğumunu anlattıklarından farksız ifadelerle anlatması açısından da son derece ilginç ve aykırıdır. Eserin bilinen yegâne nüshası M. Fatih Köksal’ın kişisel kütüphanesindedir. Bu mevlidde doğumu anlatılan kişi aslen Dağıstanlı olup Mekke, Medine ve Anadolu’nun muhtelif yerlerinde bulunduktan sonra İstanbul’a yerleşen Nakşî şeyhi Ahmed Hüsâmeddîn’dir (1848-1925). Bu makalede, Şeyh Ahmed Hüsâmeddîn tanıtıldıktan sonra söz konusu *Mevlid* hakkında bilgi verilecek ve eserin transkribeli metni yayımlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, Şeyh Ahmed Hüsâmeddîn, Necâtî, İslami Türk Edebiyatı, Tasavvuf.

An Interesting and Contradictory Example of Its Type: The Mawlid of Sheikh Ahmed Husam al-Din

Abstract: “Mawlid” as a word can be described in a simple manner as literally “place or date of birth”. When taken as a literary genre the term of Mawlid, generally accepted to define as a kind of piece which describing birth of the prophet Muhammad. However, all Mawlids in our literature do not explain the prophet Muhammad’s birth. Thusly the Mawlid that will be introduced in this essay has written for another person. Actually the vast majority of the mawlids in Turkish literature deals with Muhammed’s birth. But we know that some of these pieces deal with other exalted people of religion, such as

---

* Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, KIRŞEHİR.

Hazrat Ali and Hazrat Fatima. The Mawlid which will be introduced here by us, has not written for the four caliphs, twelve imams which mean prayer leaders in Islam or other exalted people of religion. Even this work are not drafted for the companions of the prophet Muhammed or the founders of the sects. This piece has written by a person who uses a pseudonym “Necâtî”, and deals with his sheikh’s birth in an unusual way. From this point this is the only known example which consists of one hundred and ten couplets and has written in Masnavi style. Also it is an interesting and contradictory example of its kind because of using some phrases for his sheikh. The only known copy of the piece is in personal library of M. Fatih Köksal. The person who is described his birth in this Mawlid is Ahmed Husam al-din who is a sheikh of Naqshbandi and originally from Daghestan. We know that he has strolled Mekka, Medina and some places of Anatolia. But the last station of his route was İstanbul. Primarily in this article, Sheikh Ahmed Husam al-Din will be introduced and after the introduction will be given some informations about this mawlid and published full text of the piece.

Key Words: Mawlid, Sheikh Ahmed Husam al-din, Necâtî, Islamic Turkish Literature, Sufism.

Giriş

Arapça bir kelime olan “mevlid” “ولد” mastarından türemiş, mefil bâbında bir kelime olup “doğuş yeri”, “doğuş zamanı” anlamlarına gelmektedir. Edebî anlamda ise, Türk edebiyatında bilinen örneklerinin çoğu Hz. Muhammed (a.s.) için kaleme alındığı için “Hz. Muhammed’in doğumunu anlatan eserlerin genel adı” olarak yaygın kabul görmüştür.¹ Hâlbuki elimizdeki metinler, bu türün edebiyatımızda Hz. Muhammed dışında Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın doğum hadiselerini anlatan örneklerinin de bulunduğunu göstermektedir. Edebî türlere ve şekillere ilişkin tanımlar edebî birikime göre şekilleneceğine göre mevlid türünün tanımını geniş manada “Başta Hz. Muhammed olmak üzere bazı din büyüklerinin doğum hadisesini anlatan edebî tür” olarak tespit etmenin isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Mevlid, İslami Türk edebiyatının en zengin türlerinden biri, hatta birincisidir. Öyle ki, Latîfi’ye göre (Canım 2000: 135) daha 16. yüzyılda yüzden fazla mevlid yazılmıştı. Mevlid türü ve Türkçe mevlid metinleri üzerine yapılan son çalışmalardan birinde Türk edebiyatında -sadece Hz. Muhammed için yazılan- mevlid metni sayısı 123 olarak tespit edilmiştir (Köksal 2011: 8). Mezkûr eserin önsözünde de ifade edildiği gibi (Köksal 2011: 11) edebiyatımızda yazılan mevlidler kuşkusuz ki *Mevlid-nâme*’de tanıtılanlardan ibaret değildir. Mevlid türünün çoğu örneği hacimli olmadığı ve bu itibarla risale mecmualarının arasında gizli bulunduğu, çoğu kütüphanelerimizin yazma kataloglarının hâlâ yapılmadığı, hele yurt dışı kütüphanelerde nelerin

¹ Mevlid türü hakkında geniş bilgi için bk. Durmuş 2004; Aksoy 2004; Köksal 2011.

bulduğuna dair bilgiler az sayıdaki kataloglardaki bilgilerle mahdut olduğu için ortaya çıkarılmayı bekleyen -başka türden eserlerle birlikte- daha birçok mevlid olduğu ortadadır. Nitekim bu yazıda tanıtılan mevlid gibi, bilinmeyen yeni mevlidler gün yüzüne çıkmaya devam etmektedir.²

Az önce ifade edildiği üzere Türk edebiyatında Hz. Muhammed dışındaki kişilerin doğum hadisesinin anlatıldığı mevlidlerden sadece Hz. Ali ve Hz. Fatıma'ya dair eserler bilinmekteydi. Hz. Ali ve Hz. Fatıma mevlidleri Hakan Yekbaş tarafından kitaplaştırılarak neşredilmiştir (2012). Yekbaş'ın tespitine göre Türk edebiyatında dokuzu Hz. Ali'nin, dördü Hz. Fatıma'nın doğumunu anlatan 13 mevlid yazılmıştır. Hz. Muhammed dışında Hz. Ali ve Hz. Fatıma hakkında düzenlenen mevlidlerin varlığı, dört halife, on iki imam yahut mezhep imamları gibi diğer din büyükleri için de mevlidler yazılmış olabileceğini, en azından türün buna imkân verdiğini düşündürmektedir. Burada tanıtacağımız mevlid ise, belki “mevlid” türünün tanımını daha da genişletmeyi gerektirecek kadar farklı bir metindir. Zira Necâtî mahlasını kullanan müellifin (eserdeki mebzul miktardaki vezin ve kafiye kusurları nedeniyle “şair” dememeyi tercih ediyoruz), şeyhi olduğu anlaşılan Şeyh Ahmed Hüsâmeddîn'in doğumu hadisesini anlattığı bu mevlid, hem Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Hz. Fatıma dışında biri hem de hayatta olan biri için yazılmış olması bakımından -bilinen- ilk ve tek mevliddir.

I. ADINA MEVLİD YAZILAN ŞEYH HÜSÂMEDDİN KİMDİR?

Şeyh Hüsâmeddîn hakkında, başta, oğlu Ali Rıza Efendi'nin bazı ilavelerle Türkçeye çevirdiği *Mevâlîd-i Ehl-i Beyt*³ adlı eserinin sonunda (Seyyid Ali Rızâ 1339-1341: 135-145) olmak üzere, hemen tamamen bu eserden naklen Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ*'sında (Akkuş-Yılmaz 2006: 2/266-276) ve Turan Alptekin'in yazdığı ansiklopedi maddesinde (1989: 2/90-92) ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkündür.

Anılan kaynaklarda verilen bilgilere göre 1264 senesi Rebiülevvel ayında (Şubat-Mart 1848) (*Mevâlîd*'e göre “Hicret-i seniyyenin 1264 üncü senesinde zemherîye tesâdüf eden Rebî'ü'l-evvelin terbi-i sânisinde” [1848 yılı Şubat ayının ortaları], *Mevlid-i Hüsâmeddîn*'e⁴ göre Ramazan ayının 20. günü- [20 Ağustos 1848])⁵ -Dağıstan'ın Ban vilayetinin Rökkâl şehrinde doğmuştur (*Mevlid*'de bu bilgilere “Deryend nahiyesi” de eklidir [23. beyit]). Asıl adı

² *Mevlid-nâme*'den sonra tespit edilerek muhtelif makaleler yoluyla neşredilen iki yeni mevlid metni için bk. Ekinci 2014; Özkat 2015.

³ Bundan sonra *Mevâlîd* olarak anılacaktır.

⁴ Bundan sonra “*Mevlid*” olarak anılacaktır.

⁵ *Mevlid*'deki 20 Ramazan tarihinin doğru olması mümkün değildir. Zira görüldüğü gibi 20 Ramazan 1264 günü 20 Ağustos gününe tekabül etmektedir ve zaten *Mevlid* metninde de “zemherî”den (kış) bahsedilmektedir.

Ahmed, künyesi Ebu'l-Haydar'dır. Lakapları Sefer (dedesinin adıdır), Hüsâmeddîn, Tevfik, Hamdî ve Abdu'l-Gafûr'dur (*Mevlîd*'de bu ad ve lakaplardan başka, Ebu'l-avn [29. beyit] ve Hüseyin [26. beyit] isimleri de zikredilir). Annesi Şerîfe binti Abdullah'tır. *Mevâlid*'de ve oradan naklen *Sefîne-i Evliyâ*'da Hz. Ali'ye kadar uzanan soy şeceresine ve Nakşî ve Kâdirî silsilesine yer verilir (Akkuş-Yılmaz 2006: 2/266-268). "Üveysî" nisbesiyle de bilinen şeyh, İstanbul'da daha çok "Dağıstânî" nisbesiyle tanınmıştır.

İlk tahsilini aynı zamanda şeyhi olan Nakşî şeyhi babası Seyyid Mehmed Saîd er-Rükkâlî'den yapan Hüsâmeddîn 1861'de babasıyla hacca gider. Babasının Mekke'de ölümü üzerine (1870) Medine'ye ve oradan İstanbul'a geçer. Aynı yıl babasının vasiyetine uyarak Denizli'ye, Denizli'den bir süre ders vereceği Uluborlu'ya giderek babasının müritleriyle birlikte olur. 1884'te davet üzerine ders vermek için gittiği Sivrihisar'daki nüfuzunu çekemeyen bazı kimselerin ihbarı üzerine Ankara'da zorunlu ikamete tabi tutulur (1887). O zaman Ankara Valisi olan Âbidin Paşa izzet ikram göstererek şeyhi bir müddet konağında ağırlar. İki yıl Ankara'da kalan Ahmed Hüsâmeddîn oradan Bursa'ya geçer ve Maksem semtinde mescit, medrese ve han yaptırarak ilim ve irşat faaliyetine devam eder. Ancak burada da garazkârların hücumundan kurtulamayan Şeyh Hüsâmeddîn, Trablusgarp'a sürgüne gönderilir (1897). II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Trablusgarp valisi Recep Paşa ile birlikte İstanbul'a döner. Yirmi gün İstanbul'da kaldıktan sonra Bursa'ya gidip yaptırdığı mescit ve medreseyi tamir ettirir. Burada kaldığı bir buçuk yıldan sonra yeniden İstanbul'a nakleder ve uzun müddet burada ikamet eder. 1915'te yeniden gittiği Sivrihisar'da iki yıl kalarak dersler verir. 1918'da davet edildiği İzmir 20 gün ders verdikten sonra İstanbul'a döner. Üç gün sonra çıkan büyük Fatih yangınında evi ve eliyle yazmış olduğu yüz ciltten fazla eseri kül olur. Yangından kısa süre sonra Bursa'ya döner. Bir buçuk yıl kaldığı Bursa'dan Balıkesir'e ve Bandırma'ya giderek ikişer ay kalır. Bandırma'dan tekrar Bursa'ya gitmek niyetindeyken vazgeçerek 1921 Şubat ayında İstanbul'a gelir. 12 Nisan 1925 günü Cerrahpaşa'daki evinde vefat eder. Ertesi gün Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Edirnekapı Kabristanı'na defnedilir. Mezarı 1971'de çevre yolu inşaatı sırasında Silivrikapı Kozlu Mezarlığı'ndaki aile kabristanına nakledilmiştir (Alptekin 1998: 91).

Şeyhi şahsen de tanıdığını ve ölümünden bir buçuk ay önce de ziyaretine gittiğini ifade eden Hüseyin Vassâf'a göre "Nakşibendî, Kâdirî, Çeştî ve Sühreverdî tarîklarının, daha doğrusu tarîk-ı hikmet ü irfânın câmi'u'l-esrârî" (Akkuş Yılmaz 2006: 267) idi.

Şeyh Hüsâmeddîn Arapça yazdığı eserleri, daha sonra Türkçe olarak yeniden kaleme almaya çalışmış, ayrıca aruz vezni ile bazı Türkçe manzumeler de söylemiştir. *Tefsîrü'l-Kurân*, *Lem'atü'l-âfâk fi'z-zuhûr ve'l-işrâk*, ve *Edvârü'l-âlem* adlı eserleri yangında zayı olmuş, *Zübdetü'l-makâl fi'l-kevni*

ve 'l-hayâl kurtarılmış fakat basılamamıştır. *Tihü'l-hurûf alâ cedveli'l-marûf* ve *Tuhfetü'l-ihvân* adlı iki eser ise baskı sırasında çıkan bir yangında telef olmuştur. *Mevâlid*'de *Menâzilü'n-nücûm* adlı bir kitabından daha söz edilmektedir (Alptekin 1998: 91).⁶

Mevâlid'de irşat izni verdiği halifelerinin “bazılarının” memleketleri ve adları sayılır. Buna göre Ahmed Hüsâmeddîn, sadece Anadolu'da değil, pek çok Müslüman memleketlerinde de halifeleri olan bir şeyhtir. Öyle ki; Sivrihisar, Ankara, Bursa, İzmir, Tire, Bandırma, Karesi, Manisa, Karacabey, Gönen, Kütahya, Edincik, Antep, Gelibolu, İstanbul gibi bir kısmı ziyaret ettiği hatta az veya çok müddet yaşadığı yerler olan Anadolu şehirlerden başka doğum yeri olan Dağıstan, yine bir müddet kaldığı Mekke, Medine ve Şam'ın dışında Türkistan, Doğu Türkistan (Türkistan-ı Çînî), Semerkand, Hindistan, Tunus ve Fas gibi çok uzak coğrafyalarda bile onlarca halifesi vardır ve mezkûr eserde bunlar, “bazıları” kaydıyla isim isim kaydedilmiştir (bk. Seyyid Ali Rızâ 1339-1341: 143-145).

Kim olduğunu bilmediğimiz *Mevlid* müellifi Necâtî'nin eserinde de Şeyh hakkında malumat vardır. Hatta diyebiliriz ki, eser bu yönüyle küçük bir menâkıb-nâme ile mevlid karışımı gibidir. Diğer kaynaklarda da geçtiği gibi *Mevlid*'e göre de Hüsâmeddîn, Dağıstan'ın Ban vilayetine bağlı Rökkâl karyesinde doğmuştur, ancak Deryend⁷ adı diğer eserlerde geçmez:

Ban vilâyetdir *Dağıstân* ülkesi
Nâhiye *Deryend Rökkâl* karyesi (23)

Seyyid olan Hüsâmeddîn, Hz. Ali ve Hz. Fatıma soyundandır. Bir adı da (lakabı) Hüseyin-i Nakşibendî'dir:

Şulb-i Haydar nûr-ı Zehrâ şânı o
Hem Hüseyin-i Nakş-bendî nâmı o (26)

İsmi Ahmed, güzel lakapları ise Hamdî, Tevfik, Hüsâmeddîn ve Ebu'l-avn'dır (“Ebu'l-avn” lakabı da kaynaklarda yoktur.):

İsmi *Ahmed Hamdî* hoş elkābı var
Sırr-ı Ahmed nûr-ı Ahmed nâmı var (27)

Ahmed-i *Tevfîk Hüsâme'd-dîn*'dir
İktidâ kııl hâce-i yâsindir (28)

Hem *Ebu'l-avn* ulu dîn sultânıdır
Ümmete Haq'dan 'inâyet kânidir (29)

⁶ Şeyh Hüsâmeddîn çok sayıda eser kaleme almıştır. Müellifin yayımlanan, yayımlanmamış ve kaybolan eserleri için bk. Alptekin 1998.

⁷ Bu yer adı belki Derbend'dir. Ancak nüshada ye harfiyle imla edildiği açıktır.

Babasının adı Muhammed Sa'd-i Rükûkâl, annesinin Şerîfe'dir:

Şerîfe Hatun bu nûruñ anası
Hem *Muhammed Sa'd-ı Rükûkâl* babası (40)

Mevlid'de Hüsâmeddîn'in doğum günü de verilir (20 Ramazan). Ne var ki yukarıda izah ettiğimiz tutarsızlık *Mevlid* yazarının, şeyhin 20 Ramazan'da doğduğu tezini boşa çıkarmaktadır:

Akşâm idi zemheriden hem otuz
Ramazândan yigirmi idi henüz (54)

Geldi dîn mi' mârı işte 'âleme
Muşafâ'niñ yâdigârı Âdem'e (55)

Mekke ve Medine'yi gören, İstanbul ve Anadolu'da pek çok yeri gezen, farklı şehirlerde ikamet eden şeyhin İstanbul'dan sonra en çok kaldığı yerler olan Sivrihisar ve Bursa da eserde anılır:

Sivrihisâr'a açdı irşâd evvelâ
Eyledi mü'minler aña ilticâ (86)

Çok zamân da *Bursa* oldı hânķâh
Ümmet-i merhûmeye oldı penâh (87)

II. ESER HAKKINDA BİLGİLER

Eserin Müellifi:

Müellif, eserin sonlarına doğru mahlasını söylemektedir:

Necâtî'ye [de] luţfuñ eyle ihsân
Ki senden 'ulûm-ı baħr-i bî-pâyân (106)

Belki asıl adı da Necâtî olan müellif hakkında eserden çıkarılabilecek başka bilgi yoktur. *Hüsâmeddîn Mevlid*'nin şimdilik tek yazma nüshası olarak görünen eserin iç kapak da diyebileceğimiz, metinden önceki ilk yaprağında hem Arap hem de Latin harfleriyle "Hüseyn Hüsni" ibaresi mevcuttur. Bu yazının hemen altında da bir kısmı silinmiş olmakla beraber okunabilen "Hüseyn Hüsni Efendi derviş miskinlerinden 23 Haziran 328" [6 Temmuz 1912] ibaresi vardır. *Mevâlid*'in sonunda Şeyh Ahmed Hüsâmeddîn ile ilgili oldukça geniş malumat olduğunu yukarıda belirtmiştik. Burada Şeyh Hüsâmeddîn'in çocuklarından bahsedilirken, Bursa'da 1328 (1912) yılında 22 yaşında iken ölen Hüseyn Hüsni'nin adı da zikredilir. Elimizdeki nüshada adı geçen Hüseyn Hüsni'nin şeyhin oğlu olması muhtemeldir. Nüsha 1347'de istinsah edildiği için ismin sonundaki 1328 tarihi temellük kaydı olamaz. Bu

durumda, Hüseyin Hüsni'nün şeyhin oğlu olsun veya olmasın eserin müellifi olması ihtimali akla gelmektedir. Ne var ki Hüseyin Hüsni adlı birinin Necâti mahlasını kullanmasının mümkün olmakla birlikte uzak bir ihtimal olduğu, eserde şeyhin müellifin babası olduğuna dair ima yollu da olsa bir bilgi bulunmaması bu ihtimali de zayıflatmaktadır. Bu kimsenin Hüseyin Hüsni adlı başka biri olması da muhtemeldir. Bu konuyu önemsememizin sebebi, sayfada farklı ellerden çıkan başka yazılar (eserin ilk beyti vs.) da vardır ama eserin adı ile bu ibarenin aynı renk mürekkep, aynı yazı stiliyle yazılmasına binaen aynı elden çıktığı anlaşılmaktadır. İfade ettiğimiz gibi 1328 tarihi 1347'de istinsah edilen bir eserin başına not edildiğine göre buradan Hüseyin Hüsni'yi müellif, 1328 tarihini de eserin telif tarihi olarak kabul etmek makul görünmektedir. Ancak, -mezkûr kayıta vefata dair bir not bulunmamakla birlikte- bu isim ve 1328 tarihinin şeyhin oğlu Hüseyin Hüsni'nin adı ve ölüm tarihi olarak kaydedilmiş olması da muhtemeldir.

Eserin Adı:

Metin içinde eser için özel bir ad zikredilmektedir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz yaprakta yer alan “Mevlûd-i Hüsâme'd-dîn -radıyallâhu ‘anh-” ibaresine nazaran eserin adını da “*Mevlûd-i Hüsâmeddîn*” olarak kabul edebiliriz.

Eserin Yazılış Tarihi:

Kesin olmamakla birlikte “Eserin Müellifi” başlığı altında ifade edilen gerekçelerle 1328 tarihini⁸ de eserin telif tarihi olarak kabul etmek makul görünmektedir.

Eserin Vezni:

Yer yer 15. yüzyıl mesnevilerinde ve ilk dönem mevlidlerinde tesadüf edilen çift vezin kullanılışı, son dönemlerde yazılan bu mevlidde de görülmektedir. Yine çift vezin kullanılan diğer mevlidlerde olduğu gibi bu mevlidde de hece sayıları aynı olan *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* ve *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıpları kullanılmıştır. Vezin geçişlerinde istikrar yoktur. İlk 86 beyit *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*, 87-96. beyitler arası *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmışken daha sonraki beyitlerdeki vezin geçişleri – transkribeli metinde de görüleceği gibi- bir veya birkaç beyitte bir yapılmıştır.

Eserde, belki kimisi müstensihden kaynaklanan ama önemli bir kısmının da müellif kaynaklı olduğu belli olan vezin kusurları mebzul miktardadır. Tipik bir

---

⁸ Bu dönemde her iki takvim de kullanıldığı için 1328 tarihinin Rumi mi hicri mi olduğu belli değildir. Bu tarih Hicri ise 1910/11'e, Rumi ise 1912/13 yıllarına tekabül eder.

örnek olarak eserde küçük farklılıklarla dört kere tekrarlanan aşağıdaki vasıta beytini verebiliriz:

İster iseñ âl-i ‘abāya kıl iktidā
Nār-ı caḥīmden bulasın sen felâh

Görüldüğü gibi ilk mısradaki vezin kusurlu olduğu gibi kafiye uyumsuzluğu da söz konusudur. Muhtemelen müellifin kaleminden çıkan metinde son kelime “felâh” değil “rehâ” idi. Vezin kusurlarında müstensihten kaynaklandığını düşündüğümüz bölümlerde metin tamiri yoluna gittik. Fakat kimi yerlerde metin tamiri de düzeltmeye imkân vermedi.

Bilvesile ifade ettiğimiz gibi gerek vezin gerekse kafiyeyle dair kusurların ne kadarının müstensihe, ne kadarının müellife ait olduğunu tayin etmek güçtür. Mevlid metinleri ve genelde dinî edebiyata dair metinlerin önemli bir kısmında görülen şiirin dış yapısı hususundaki biraz bilgi yetersizliğinden, biraz da özensizlik ve dikkatsizlikten kaynaklanan kusurlar bu metinde de vardır. Klasik edebiyatta gerçek bir aruz kusuru kabul edilen zihaf, metinde çokça karşımıza çıkan sıradan bir hadisedir. Elbette her müellif, eserini kusursuz tamamlamak ister. Hele ki hayatında çok önemli yer tuttuğu anlaşılacak şeyhi için yazdığı bir manzumede müellifin çok daha özenli olması beklenir. Mesela;

Allâh ‘aşkı-la gel hem seyyidlere bak
Ehl-i beytten ḳalbiñe yak bir çırâḳ (11)

beytini örnek olmak üzere ele alalım. Mana olarak “aşkıyla” demek olan “aşkıyla” kelimesinde yapılan gereksiz tasarruf; fazladan hece bulundurmamak, kapalı heceyle biten iki kelimeyi (gel, hem) peş peşe söyleyerek vezni içinden çıkılmaz hâle getirmek, medrese görmemiş olsa bile biraz mürekkep yalamış, tekke kültür ve edebiyatına az çok aşına bir nâzımdan beklenmeyecek kusurlardır. Kaldı ki, söz konusu kişi sıradan bir mürid değil, bir manzum eser yazma iddiasında olan bir “nâzım”dır. Bu beytin müellifin elinden çıkan hâliyle şöyle olması gerektiği tahmin edilebilir:⁹

Allâh ‘aşkıyla gelüp sādâta bak
Ehl-i beytten ḳalbiñe yak bir çırâḳ

Biz metin içinde bu tür geniş müdahalelerde bulunmadık. Burada sadece genel manzaraya bir örnek olmak üzere böyle bir izaha gerek duyduk.

Ancak bazı tasarruflar vardır ki bunların bizzat Necâtî’den sadır olduğunu düşünebiliriz. Mesela;

⁹ Böyle düşünmemize sebep olan temel bir âmil de, eserde tek bir aruz kusuru barındırmayan, akıcı ve usta işi beyitlerin hiç de az sayıda olmamasıdır.

Sivrihişâr'a açdı irşâd evvelâ
Eyledi mü'minler aña ilticâ (86)

beytinin ilk kelimesi vezni bozmaktadır. Müelliften kaynaklandığı belli olan bu durum, “Sivrihişâr'a” kelimesinin halk söyleyişiyle “Sivrişâr'a” şeklinde okumakla düzelir ki bu tür uygulamalara cevaz da vardır. Metinde nâsir müdahalelerine rağmen vezni bozuk olan mısra sayısı 15'tir.

Eserin Beyit Sayısı:

Hüsâmeddîn Mevlîdî'nin beyit sayısı eserde lafzen geçmemektedir. Elimizdeki nüshaya göre 110 beyit olan eserin sonunda yer alan ve hemen her mesnevide bulunup müstensihlerce ilâve edildiği düşünülen;

*Oğuyarı dînleyeni yazarı
Raḥmetiñle yarlıgâğıl yâ Ğani*

beytini de dâhil edersek toplam 111 beyit tutarındadır.

Eserin Muhtevası:

Eserde bölüm başlıkları bulunmamaktadır. Bölümler birbirinden kısmen vasıta beyitleriyle ayrılrsa da bunda da bir istikrar yoktur. 14, 39, 57 ve 69. beyitlerin vasıta beyti olduğu eserin bölümlerini ve konunun işlendiği bölümün muhtevasını şu şekilde tespit ettik:

1-13. beyitler: Giriş

1-4: Tevhîd

5-10: Na't

11-13: Âl-i Abâ övgüsü

15-89. beyitler: Konunun işlendiği bölüm

15-22: Âl-i Abâ hakkında

23-39: Şeyh Hüsâmeddîn, ataları, ad ve lakapları ile nitelikleri hakkında bilgiler

40-58: Şerîfe Hatun'un Hüsâmeddîn'i doğurması ve doğumla ilgili olağanüstü hadiseler

59-66: “Merhabâ” faslı

67-80: Seyyidlere ve Âl-i Abâ'ya övgü

81-89: Şeyh Hüsâmeddîn'in hayatı hakkında bazı bilgiler

90-110. beyitler: Hâtîme

90-91: Seyyidlere övgü

92-110: Münâcât – dua

Eserin Süleyman Çelebi'nin Eseriyle Karşılaştırılması:

Süleyman Çelebi, her şeyden önce bir mevlid yazım geleneği ortaya koymuştur. O, bölümleri, vasıta beyitlerinin varlığı ve vezin gibi ana hususlarda hemen bütün mevlid müelliflerine öncü olmuştur. Türkçe mevlidlerin hemen hepsi gibi son mevlidlerin bir örneği olan bu mevlidde de kuşkusuz ki Süleyman Çelebi'nin eserinden oldukça fazla etkilenme mevcuttur.

Vesîletü'n-necât gibi mesnevi tarzında yazılan bu eser de, başta vezin olmak üzere, vasıta beyitlerinin varlığı, konunun akışı ve dil bakımından da Süleyman Çelebi'nin eserini andırmaktadır. Ancak Necâti'deki etkilenme, bazı beyitleri aynen veya kısmen değiştirerek eserine dâhil etme şeklinde değil *Vesîletü'n-necât*'ın dil ve ifade tarzına iktida şeklinde gerçekleşmiştir. Mesela Süleyman Çelebi, doğum hadisesini öncesi ve oluşuyla Âmine Hatun'un ağzından anlatırken burada da Şerîfe Hatun konuşturulur.

Keza vasıta beyitlerinin varlığı da bu etkilenmede önemli bir belirleyicidir. Dokuz beyit tutarıyla "merhaba" faslı da Süleyman Çelebi'den etkilenmenin bir başka bariz tezahürüdür.

*Hüsâmeddîn Mevlidî*yle *Vesîletü'n-necât* arasındaki bir benzerlik de sondaki "dua" kısmındadır.

Süleyman Çelebi'de;

Yâ İlâhî ol Muhammed hakkı-çün
Ol şefâat kânı Ahmed hakkı-çün (Timurtaş 1970: 119)

beytiyle başlayan bölüm bu mevlidde;

Yâ İlâhî Seyyid Ahmed hakkı-çün
Cedd-i alâsı Muhammed hakkı-çün (97)

şeklinde başlamaktadır. Metinde görülebileceği gibi devamında da benzerlikler mevcuttur.

Eserin son beyti, Süleyman Çelebi *Mevlidî*'nin kimi matbu ve yazma nüshalarında görülen;

Yâ İlâhî kılma bizi dâllîn
Bu duâya cümleñiz diñ âmin (Süleyman Çelebi 1328: 21)

beyti *Hüsâmeddîn Mevlidî*'nin son beyti olup şu şekildedir:

Yâ İlâhî kılma bizi dâllîn
Bu çapudan ırma bizi âmin (110)

Asıl benzerlik ise yapılan benzetmelerde ve ifade tarzındadır ki bunların bariz ve ilginç olanları aşağıda gösterilecektir.

Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri:

Eserin dili, yukarıda da söylediğimiz gibi -kuşkusuz Süleyman Çelebi'nin tesiri ve oluşturduğu geleneğin akışı içerisinde- 19. yüzyıl sonları veya 20. yüzyıl başlarında yazılmış bir manzumeden çok klasik döneme ait bir metin intibai vermektedir. Yer yer kullanılan arkaik kelimeler olsun, seçilen diğer kelimeler olsun, müellifin klasik dönem benzeri bir mevlid ortaya koyma arzusunu göstermektedir.

Eserin Nüshası:

Eserin bilinen tek nüshası M. Fatih Köksal özel kütüphanesi Yz. 291/2-Mec.88 numaradadır. Bir mecmua niteliğindeki bu yazmada *Hüsâmeddin Mevlidi*'nin haricinde *Âkif Mevlidi*'nin ayrı kalemlerden çıkma iki nüshasıyla Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-necâf*'ının bir nüshası mevcuttur. Mecmua sahibinin yazı, kâğıt cinsi ve ebatları farklı olan bu dört mevlidi bir cilt altında toplayarak bir tür mevlid mecmuası oluşturmak istediği söylenebilir. Yazmanın 21a-24b yaprakları arasında bulunan *Hüsâmeddin Mevlidi*, 193x125 (172x110) mm ölçülerinde kareli krem rengi kâğıda, 19 satırla, mor mürekkeple, çift sütun hâlinde ve harekeli nesih yazıyla istinsah edilmiştir. Metnin nihayetinde bulunan, hem hicri hem Rumi olarak istinsah tarihini bildiren manzumeden anlaşıldığı üzere yazma, 11 Zilka'de 1347 / 21 Nisan 1345 (1929) tarihinde İsmail Hakkî tarafından istinsah edilmiştir. Nüshanın sonuna Hüseyin Vassâf'ın mevlidin yazıldığı Şeyh Hüsameddin'i övdüğü 5 beyitlik bir gazeli de eklenmiştir.

III: HÜSÂMEDDİN MEVLİDİ NEDEN “İLGİNÇ” VE “AYKIRI”DIR?

Bu sorunun cevabını, özetten başlamak üzere, makalemizin satır aralarında kısmen bulabilmek mümkündür. Fakat eserin, başlıkta vurgulanan bu özelliklerini daha belirgin hatlarla tespit edip detaylandırmanın yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Bu mevlid, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Hz. Fatıma dışında birinin, bir tarikat şeyhinin doğumunu anlatmak amacıyla ve bu zat henüz hayattayken yazılan ilk ve tek mevliddir.¹⁰ Bu yönüyle son derece ilginçtir. Hatta mevlid

¹⁰ Yazma eserler dünyasının pek çok sürprize açık olduğunu bildiğimiz için sadece bu makalede değil, bütün çalışmalarımızda bir eserin nüshalarından bahsederken veya bir eseri ilk, tek, son, en... gibi sıfatlarla anarken daima bir ihtiyat kapısı aralayarak “bilindiği kadarıyla”, “tespit edebildiğimiz kadarıyla” vb. ifadelerini kullanmakta yarar görüyoruz. Bu itibarla, benzeri başka mevlidlerin olmadığını, olamayacağını iddia etmek mevkiinde olamayız.

yazma geleneğimiz, göreneğimiz düşünülürken de öte, garip ve acayıptır.

Eserin asıl “aykırı”lığı ise anlatım biçimindedir. Öyle ki, “Acaba ben mi yanlış anlıyorum!” diye defalarca okuduğum beyitler, bölümler oldu. Çünkü İslam literatüründe Hz. Peygamber dışında bir fani için kullanılmaması gereken, diğer bir ifadeyle sadece Hz. Muhammed (a.s.) için kullanıldığına şahit olduğumuz nebevî bazı sıfat ve nitelermeleri müellif, şeyhi için rahatlıkla sarf edebilmektedir.

Bilindiği gibi mevlidlerin ortak anlatılarından biri “nübüvvet nuru”nun peygamberden peygambere geçmesi ve nihayet asıl sahibi olan Hz. Muhammed’e ulaşmasıdır. Bu mevlidde müellif, şeyhinde doğrudan doğruya o nübüvvet nurunun tecelli ettiğini söylemese de -tıpkı diğer mevlidlerde olduğu gibi- eserinin başında sık sık “nur” a vurgu yaparak bu hadiseyi ihsas ve ihtar etmektedir:

O nesilden geldi bu sultân-ı dîn
K̄alb-i pâki *nūr* Kur’ân-ı mübîn (21)

Parladı *envân* sultân Aḥmed’îñ
Sırrı zâhir oldu cedd-i emcediñ (22)

Anda toğmuş bu ḥaḳîḳat güneşi
Nūr-ı Aḥmed’dir bulunmaz bir eşi (24)

Gül yüzi âyîne-i *nūr*-ı Ḥudâ
Şübhesiz *nūr*-ı Muḥammed Muştafâ (25)

Her kelâmı ‘ilm-i ḥikmet pür-ḥayât
Nūr-ı vechinde anıñ ‘ıyd-ı berât (30)

Nūr-ı Zehrâ gülşen-i âl-i ‘abâ
İnkişâf-ı ‘âleme virdi cilâ (31)

Nūr-ı pâk-i Muştafâ’dır bu gelen
Sırr-ı pâk-i Murtezâ’dır bu gelen (32)

Müellife göre Şeyh Hüsâmeddîn’in vasıfları ancak diğer peygamberlere benzetilerek anlatılabilir. Onun yaradılışı atası Hz. İbrahim gibi güzeldir; Hakk’a teslimiyette Hz. İsmail, safiyette Hz. Âdem gibidir. İçi Hz. Nuh gibi, Cebrail (a.s.) gibidir. O, Hz. Musa’nın sırrıdır:

Ceddi İbrâhîm gibi ḥulḳı celîl
Ḥaḳḳ aña virmişdir evşâf-ı cemîl (35)

Beñzer İsmâ‘îl’e teslîmiyyeti
Halkı irşâd eylemekdir niyeti (36)

Şafveti Âdem safiyyullâh gibi
Sîreti Nüh-ı neciyyullâh gibi (37)

Sırr-ı Mûsâ Rûh-ı Kuds[î] sîreti
Şübhesiz âb-ı hayât her şöhbeti (38)

Süleyman Çelebi, doğum anını Hz. Peygamber’in annesi Âmine Hatun’un dilinden anlatırken Necâtî de aynı usulü, Çelebi’ye çok benzeyen tasvirlerle uygular.

Süleyman Çelebi:

Ol gice kim toğdı ol Hayru’l-beşer
Anası anda neler gördi neler

(...)

Ol Rebî’u’l-evvel ayın nicesi
On ikinci gice isneyn gicesi (Timurtaş 1970: 25)

Necâtî:

Vaqt irişdi toğa hırşîd-i cihân
Ol Şerîfe baķ ne[ler] gördi ‘ayân (42)

Yirmi beş geçmiş idi şehr-i şiyâm
Hücrede tenhâca kılmışdım kıyâm (43)

Müellife göre şeyhinin doğumu tıpkı Hz. Muhammed’in doğumu gibidir. Süleyman Çelebi, Peygamber’in doğduğunda her tarafın nurla kaplandığını Âmine Hatun’un dilinden;

Berk urup çıkdı evümden nâgehân
Göklere irdi vü nûr oldı cihân (Timurtaş 1970: 26)

beytiyle ifade ederken Necâtî de şeyhinin doğumuyla her yerin nura gark oluşunu anlatırken Şerîfe Hanım’ı şöyle konuşturur:

Zâhir oldı anda bir nûr-ı celî
Her yeri gösterdi baña münceleî (44)

Daha sonra Hüsâmeddîn’in annesi Şerîfe Hatun’a göklerin sırrı faş olur. Hayretle “Bu nedir ey Allah’ım!” diye sorar. Ona (müellifin kim olduğunu zikretmediği birileri; muhtemelen melekler) “Ey Şerîfe! Artık Allah’ın âlemlere

ihsanı olan kişinin doğum vakti geldi.” derler. Hakk’ın nuru doğuyu batıyı dolaşır. Bir adımıyla Karadeniz’i, bir adımıyla Akdeniz’i aşar. Bir cuma günü eve geldiğinde evde kimse yoktur. Kış mevsimidir ve vakit akşamdır. Ancak gökyüzü apaçık ve yıldızlarla doludur .(45-54 beyitler). Devamında doğum şöyle anlatılır:

Geldi dîn mi‘ mâri işte ‘ âleme
Muştafâ’nıñ yâdigârı Âdem’e (55)

Nûrına ğarķ oldu ‘ âlem ser-te-ser
Körler andan oldu [ancaķ] bî-ħaber (56)

“Din mimarı” sıfatı nebevi bir sıfat, “Mustafa’nın Âdem’e yadigârı” olan şey nübüvvet nuru ve doğduğunda âlemin baştanbaşa nura ğark olması mucizevî bir olaydır.

Bunun ardından *Vesîletü’n-necât*’ın bazı nüshalarında da bulunan “merhabâ” faslı gelir. Tek fark, Süleyman Çelebi’de “hûr u melek”ten gelen “merhabâ” sadasının Necâtî’de “insan ve melek”lerden gelmesidir.

Süleyman Çelebi:

Cümle hûrî vü melek idüp sadâ
Zemzemeyle didiler kim merhabâ (Timurtaş 1970: 29)

Necâtî:

Dünyeye geldi_o gice nûr-ı Hudâ
Kâffe-i ins ü melek virdi şadâ (58)

“Merhabâ” faslının devamında, Necâtî’nin, şeyhi Hüsâmeddîn için layık gördüğü şu nitelermeler ancak peygamber için yapılabilecek türdendir¹¹:

Didiler ey nûr-ı Raħmân merħabâ
Merħabâ âyet-i Qur’ân merħabâ (59)

Merħabâ ey ‘âlî sultân merħabâ
Merħabâ şûret-i Raħmân merħabâ (60)

Merħabâ nûr-ı şerî‘ at merħabâ
Merħabâ ‘ilm-i tariķat merħabâ (61)

¹¹ Hatta “sûret-i Raħmân” ifadesi şeriat ehline ehl-i sufiyi tekfir edecek kadar şiddetle reddedilen ve Peygamber dâhil kimse için kullanılmasına cevaz vermedikleri tabirlere dendir.

Hiz. Muhammed için mi yoksa şeyhi için mi söylendiği çok anlaşılmayan şu beyitte Necâtî, sanki şeyhini Hiz. Muhammed'in makamına¹² yerleştirir ve onu şöyle tavsif eder:

Merhabâ ey “rahmeten li'l-‘âlemîn”
Merhabâ sensin şefî‘a'l-müznibîn (64)

Bu derece (t)aşkın nitelermeleri görünce ister istemez şüphyle beytin öncesine sonrasına bakmak gerekir. Hemen sonraki beyitlere baktığımızda müridi Necâtî'nin bu sıfatları şeyhi için kullandığı anlaşılıyor:

Merhabâ ey iftihâr-ı seyyidîn
Merhabâ toğdı cihâna bihterîn (65)

Merhabâ ey sırr-ı sâdât-ı kirâm
Merhabâ maħbûb-ı Hâk'dır ve's-selâm (66)

Zaten bağlamı içinde bakıldığında, klasik mevlidlerdeki “merhabâ” faslı neyse buradaki de odur ve mevlidlerde merhabâ hitabının muhatabı nasıl Hiz. Muhammed ise burada da Şeyh Hüsâmeddin'dir. Hiz. Peygamber için bile kullanılması bugün çeşitli mahfillerde tartışılan ve kimilerinin “şirk” kabul ettiği “maħbûb-ı Hak” sıfatını Necâtî şeyhi için rahatlıkla kullanmaktadır.

Fakat “merhabâ” faslında hemen sonra gelen şu iki beyitte şair sanki önceki dediklerini toparlıyor gibidir. Eğer “nebiyyullâh” dediği de şeyhi değilse, aşağıdaki iki beyitle, önceki yazdıklarının da muhatabının aslında Hiz. Muhammed olduğunu ima eder gibidir:

Niçe medh idem med(i)h itmiş Hüdâ
Eyleme bizi âl-i_‘ abâdan cüdâ (68)

Yâ nebiyya'llâh bize imdâd kıl
[Hem] maħabbetiñle bizi şâd kıl (69)

Eserin bundan sonrası, muhteva bahsinde de beyit aralıklarını verdiğimiz gibi ağırlıklı olarak Âl-i Âbâ ve seyyidlere övgüyle devam etmektedir.

Görüldüğü üzere insanı şaşırtan, hayrete düşüren, “Acaba!” dedirten ilginç bir mevlidle karşı karşıyayız.

¹² “Rahmeten li'l-âlemîn” ibaresi Enbiya suresi 107. ayette aynen (Ve mâ erselnâke illâ “rahmeten li'l-âlemîn”) geçmektedir ve ayetin Hiz. Peygamber'e ithafen söylendiğinde bütün müfessirler müttefiktir. Keza “şefî'a'l-müznibîn” (suçluların şefaatçisi) olma sıfatı da ona aittir.

III. METİN

Transkribeli Metne Dair Birkaç Söz:

110 beyit tutarında hacimsiz bir metin de olsa transkribeli metinde kullanılan bazı işaretlerin ve yapılan uygulamaların açıklanması gerektiğini düşünüyoruz. Bunları ana hatlarıyla şöyle sıralayabiliriz:

1. Metinde Türkiye’de yaygın olan transkripsiyon sistemi kullanıldı.
2. Beyit numaraları ve sayfa numaraları beyitlerin başında gösterildi.
3. Vezin geçişleri ve vasıta beyitleri italik karakterde verildi.
4. Tarafımızdan yapılan eklemeler köşeli ayraç içinde gösterildi.
5. Metindeki bütün vezin kusurları ve vezne ve/veya kafiyeye dair tarafımızdan yapılan müdahaleler aparatta gösterildi.
6. İmlâ ile ilgili hususlarda İsmail Ünver’in (1993), vezinle ilgili hususlarda M. Fatih Köksal’ın makalesine (2009) uyuldu.
7. Metin içinde tırnak içinde yazılan ayet ve hadislerin anlamları aparatta verildi.

MEVLİD-İ HÜSÂME’D-DİN -rağiyallâhu ‘anh-

/21b/

(1) Bismillâhi’r-rahmâni’r-raĥîm

Vezin: fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Allâh Allâh ibtidâsı varlığıñ
Ĥamd ile gider gönülden ıarlığıñ
- 2 Zıkr-i Ĥaĥ’la cân u dil pür-nür olur
Dâ’imâ Allâh diyen mesrûr olur
- 3 Allâh Allâh diyelim gel ‘aşĥ ile
Âl [ü] evlâdı sevelim şevĥ ile
- 4 Diyelim el-ĥamdu li’llâh bu vücûd
Zıkr-i Ĥaĥ’la dâ’imâ eyler sücûd
- 5 Hem şalavât virelim peygâm-bere
Enbiyâlar eşrefi ol ser-vere
- 6 Âli evlâdı anıñ envâr-ı pâk
Her zamân eyler cihâñi tâb-nâk

- 7 Allâh adı idelim şimdi beyân
Ehl-i beyte cân vir ğafletden uyan¹³
- 8 Şıdık-ıla anlara maḥabbet idelim
Bu kapudan toĝru Ḥaḳḳ’a gidelim
- 9 Bu kapuda bulunur Allâh’a yol
Ayrılma izinden toĝrica Allâh’ı bul¹⁴
- 10 Dünyâ yüzünde güneşdir nûr-ı Ḥaḳ
Âl-i Muḥammed’den hem Allâh’a bak¹⁵
- 11 Allâh ‘aşkı-la gel hem seyyidlere bak¹⁶
Ehl-i beyten ḳalbiñe yak bir çirâḳ
- 12 Her kim anlara maḥabbet iderse
Muştafâ’nın sevgisiyle giderse¹⁷
- 13 Bârî taṭvîl itmeyelim vaşfi çok
Bu kapudan başka Ḥaḳḳ’a yol yok
- 14 İster iseñ âl-i ‘abâya ḳıl iḳtidâ¹⁸
Nâr-ı caḥîmiden bulasın sen rehâ¹⁹
- 15 Cân ḳulaĝıñla işit ey ehl-i dîn
Ḥazret-i Ḥüsâme’ d-dîn geldigin²⁰
- 16 Nesl-i pâki tâ kıyâmet ümmete
Reh-ber-i Ḥaḳ ṭâlib iseñ rahmete
- 17 Bilmediler Fâṭıma’yı kimdir ol
“Baḳ’ atun minnî”²¹ buyurdu ol resûl

¹³ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁴ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁵ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁶ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁷ Beytin her iki mısrasının da vezni kusurlu.

¹⁸ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁹ rehâ: felâh, nüsha. İleride de aynen veya benzer tarzda tekrarlanan ve *Mevlid*’in vasita beyti diyebileceğimiz bu beyitte geçen “felâh” kelimesinin müellifin kaleminden bu şekilde çıkmadığını, anlam, vezin ve kafîye kriterlerine göre büyük ihtimalle “rehâ” olması gerektiğini düşünüyoruz.

²⁰ Mısranın vezni kusurludur.

²¹ “Baḳ’ atun minnî”: “Benden bir parça”. “Fatma benden bir parçadır. Onu üzen beni de üzer.”

Hadis-i şerif. bk. Buhârî 1981: 12. فاطمة بضعة مني فمن يأغضبني أغضبها

/22a/

- 18 Çünkü bunlar hamse-i âl-i ‘abâ
Buğz idenler oldılar Hağ’dan cüdâ
- 19 Fâtıma evlâdı sâkı-i kevşere
Anlar ile gidilür peygâm-bere
- 20 Kerbelâ’dan kaldı Zeyne’l-‘âbidîn
Bildiler şâh-ı ‘azîzin ‘âşıkîn
- 21 O nesilden geldi bu sulţân-ı dîn
Kalb-i pâki nûr-ı Kur’ân-ı mübîn
- 22 Parlâdı envârı sulţân Aĥmed’iñ
Sırrı zâhir oldu cedd-i emcediñ
- 23 Ban vilâyetdir²² Dağıstân ülkesi
Nâhiye Deryend Rûkkâl kıyâyesi
- 24 Anda toğmuş bu haĥîkat güneşi
Nûr-ı Aĥmed’dir bulunmaz bir eşi
- 25 Gül yüzi âyîne-i nûr-ı Hudâ
Şübhesiz nûr-ı Muĥammed Muştafâ
- 26 Şulb-i Haydar nûr-ı Zehrâ şânı o
Ĥem Ĥüseyn-i Nağş-bendî nâmı o
- 27 İsmi Aĥmed Ĥamdî hoş elĥâbı var
Sırr-ı Aĥmed nûr-ı Aĥmed nâmı var
- 28 Aĥmed-i Tefĥ Ĥüsâme’d-dîn’dir
İktidâ kıl ĥâce-i yâsindir
- 29 Hem Ebu’l-‘avn ulu dîn sulţânıdır
Ümmete Hağ’dan ‘inâyet kânıdır
- 30 Her kelâmı ‘ilm-i ĥikmet pür-ĥayât
Nûr-ı vechinde anıñ ‘ıyd-ı berât
- 31 Nûr-ı Zehrâ gülşen-i âl-i ‘abâ
İnkişâfı ‘âleme virdi cilâ
- 32 Nûr-ı pâk-i Muştafâ’dır bu gelen
Sırr-ı pâk-i Murtezâ’dır bu gelen

²² vilâyetdir: vilâyetidir, nüsha.

- 33 Hem Hâsan hulk-ı Rızâ gelmiş gibi
Şâh Hüseyin-i Kerbelâ gelmiş gibi
- 34 Vaşf ider vassâfi âl-i “hel etâ”²³
Sevr ider settâr Hâk “kul innemâ”²⁴
- 35 Ceddi İbrâhîm gibi hulkı celîl
Hâk aña virmişdir evşâf-ı cemîl
- 36 Beñzer İsmâ‘îl’e teslîmiyyeti
Halkı irşâd eylemekdir niyyeti
- /22b/
- 37 Şafveti Âdem safiyyullâh gibi
Sîreti Nûh-ı neciyyullâh gibi
- 38 Sırr-ı Mûsâ Rûh-ı Kud[sî] sîreti
Şübhesiz âb-ı hayât her şöbeti
- 39 İster iseñ âl-i ‘abâya kıl iktidâ²⁵
Nâr-ı cahîmden bulasın sen rehâ²⁶
- 40 Şerîfe Hâtun²⁷ bu nûruñ anası
Hem Muḥammed Sa‘d-ı Rükâl babası
- 41 Ravza-ı ‘âlem nübüvvet şecresi
Gösteren nûr-ı tecellâ şemresi²⁸
- 42 Vaḳt irişdi toḡa ḥurşîd-i cihân
Ol Şerîfe baḳ ne[ler] gördi ‘ayân
- 43 Yirmi beş geçmiş idi şehri-şiyâm
Hücrede tenhâca kılmışdım kıyâm
- 44 Zâhir oldı anda bir nûr-ı celî
Her yeri gösterdi baña muncelî

²³ “hel etâ”: “[İnsan anılır bir şey değilken üzerinden uzunca bir zaman] geldi geçti.” İnsan suresi 1. ayetten kısmî iktibas: هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ جِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا

²⁴ “kul innemâ”: “De ki ancak [ben de sizin gibi bir insanım]...” Kehf suresi 110 ve Fussilet suresi 6. ayetten kısmî iktibas: قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ

²⁵ Mısranın vezni kusurludur.

²⁶ rehâ: felâh, nüsha.

²⁷ Hâtun: Hâtun’dur, nüsha.

²⁸ Vezin gereği “şecere” ve “şemere” kelimeleri bu şekilde okunmalıdır.

- 45 Keşf olundu baña esrâr-ı semâ
Hayrete düşdüm nedir yâ Rabbenâ
- 46 Didiler geldi zamânı gele ol
Zât-ı Hakk'ın 'âleme ihsânı bol
- 47 Ey Şerîfe çün yakın vakt-i sefer
Çok düşündüm bir 'acâyib hoş haber
- 48 Öyle oldu şarkı ğarbí gezdi hep
Nûr-ı Hakk halka cilâsın virdi hep
- 49 Haţvesiniñ birisi Baħr-i Siyâh
Birisi Baħr-i Sefîd'e virdi câh
- 50 Oldı yirmi altı gün cum'a idi
Hücreye vardım ki ev tenhâ idi
- 51 Hücreden gördüm açık bâb-ı semâ
Hep tolu yıldızlar ile her yaña
- 52 Artıdı aĥvâl-i 'acâyib hayretim
Korçdum o hâlden çoğaldı dehşetim
- /23a/
- 53 Ğâlib oldu şıķlet-i hükmi meĥâz²⁹
Eyler idim Hâlık'a dâ'im niyâz
- 54 Akşâm idi zemherîden hem otuz
Ramazândan yigirmi idi henüz
- 55 Geldi dîn mi' mârı işte 'âleme
Muştafâ'nıñ yâdigârı Âdem'e
- 56 Nûrına ğarķ oldu 'âlem ser-te-ser
Körler andan oldu [ancaķ] bî-ĥaber
- 57 *Ger dilerseñ kıl âl-i 'abâya iķtidâ*
*Nâr-ı caĥîmden bulasıñ hem rehâ*³⁰
- 58 Dünyeye geldi_o gice nûr-ı Hudâ
Kâffe-i ins ü melek virdi şadâ

²⁹ meĥâz: muĥâz, nüsha.

³⁰ rehâ: felâĥ, nüsha.

- 59 Didiler ey nūr-ı Raḥmān merḥabā
Merḥabā³¹ āyet-i Qurʾān merḥabā
- 60 Merḥabā ey ʿālī sultān merḥabā
Merḥabā şüret-i Raḥmān merḥabā
- 61 Merḥabā nūr-ı şerīʿ at merḥabā
Merḥabā ʿilm-i tarīkat merḥabā
- 62 Merḥabā āl-i Muḥammed merḥabā
Merḥabā ʿayn-ı ḥaḳīkat merḥabā
- 63 Merḥabā Aḥmed-i Ğaffār merḥabā
Merḥabā Ḥayder-i Kerrār merḥabā
- 64 Merḥabā ey “raḥmeten liʾl-ʿālemīn”³²
Merḥabā sensin şeffīʿ aʾl-müznibīn
- 65 Merḥabā ey iftiḥār-ı seyyidīn
Merḥabā toğdı cihāna bihterīn
- 66 Merḥabā ey sırr-ı sādāt-ı kirām
Merḥabā maḥbūb-ı Ḥaḳʾdır veʾs-selām
- 67 Niçe medḥ idem med(i)h itmiş Ḥudā
Eyleme bizi āl-i ʿabādan cüdā
- 68 Yā nebiyyaʾllāh bize imdād kııl
[Hem] maḥabbetiñle bizi şād kııl
- 69 *Ger dilerseñ kııl āl-i ʿabāya iktidā*
*Cehennem āteşinden bulasñ rehā*³³
- 70 Şāf gönüller andan itdi iktibās
ʿAşḳına yandılar ʿuşşāḳ bī-ḳıyās
- /23b/
71 Eyledi ümmetden iḳāz bī-ḥisāb
Gördi ʿaşıḳān fetḥ oldu bāb³⁴

³¹ Merḥabā: Merḥabā ey, nüsha.

³² “Raḥmeten liʾl-ʿālemīn”: “Âlemlere rahmet olarak.” Tamamının meali “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” olan Enbiya suresi 107. ayetten kısmî iktibas: *إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ*

³³ rehā: felāḥ, nüsha.

³⁴ Mısranın vezni kusurludur.

- 72 Cümle sādātın ber-â-ber himmeti
Ümmeti cennetlik itmek ğayreti
- 73 Mü'min olan bilmeli sādātı nūr
Anlar ile bulunur ḥaqqā³⁵ ḥuzūr
- 74 Eyle cānını fedâ seyyidlere
Anlar ile gidilür peyğam-bere
- 75 Anların 'aşkıyla devrân-ı felek
Anların 'aşkıyla kıâ'im her melek
- 76 Anların ḥubbı ḥayât-ı cāvidān
Anların nūriyadır kevn [ü] mekân
- 77 Niçe cānlar 'āşık oldu aña yād
Oldılar Allāh'a vāşıl ber-murād
- 78 Lîk bu 'ilm-i ledünni cānı gör
Nazar itse mir'âta ne göre³⁶ kör
- 79 Şâf kalbe 'aks ider feyz-i celîl
Feyz ile oldılar 'âleme delil
- 80 Leblerinden dökilür feyz-i beḳâ
Vech-i pâkinde anın nūr-ı liḳâ
- 81 Cedd-i a' lāsı gibi ḥulḳı 'azîm
Hem laṭîf ü hem ḥalîm ü hem kerîm
- 82 Hem tevāzu' hem tebsüm hem zarîf
Cümle 'âleme şefḳati boldur ra'ûf
- 83 Hüsni dil-cû kâmeti tûbâdır ol
'Āşıkâna cennet-i me'vâdır ol
- 84 Ḥadd-i evşâfına ğāyet yok anın
'İlmine daḫi nihāyet yok anın
- 85 N'eyleyim³⁷ ben irmedim esrârına
Yandı gönlüm nūrına güftârına

---

³⁵ ḥaqqā: ḥaqqā, nüsha.

³⁶ göre: görsün, nüsha.

³⁷ N'eyleyim: N'eyleyeyim, nüsha.

- 86 Sivrihişâr'a³⁸ açdı irşâd evvelâ
Eyledi mü'minler aña ilticâ
- 87 Çok zamân da Bursa oldu hânķâh
Ümmet-i merhûmeye oldu penâh
- Vezin: mefâilün mefâilün feûlün*
- 88 Huşûşâ İbni Hâzret 'İsmetullâh
Buyurmuş ğalbim okur "ğul hüva'llâh"
- 89 İlâhî bu söze yandım tuţuşdum
Ziyâsıyla nice vâdîler aşdım³⁹

/24a/

- 90 Eger yazsañ nice yüz biñ kitâbı
Beyân itseñ [nice] faşlı [vü] bâbı
- 91 Bu sâdât sırrı kim ğağdır bilinmez
Ki bunlar nûr-ı muţlağdır ğörünmez⁴⁰
- 92 İlâhî pâdişâhlar pâdişâhı
Bu sâdât ğürmetine yâ İlâhî
- 93 'İbâdîñ⁴¹ ğâk-pây-ı Muştafa ğıl
Rızâ-yı dâ'imiñ bize 'atâ ğıl
- 94 Bizi şevğ-i mağabbetden ayırma
Bizi âl-i Muğammed'den ayırma
- 95 Yanar cânımda âteşler söyünmez⁴²
İçem⁴³ deryâları dil-teşne ğanmaz
- 96 Elim irmez ğarîbim⁴⁴ bî-mecâlim
Ķapusın bekleyen bî-çâregânım⁴⁵

³⁸ Vezin gereği halk söyleyişindeki "Sivrişâra" gibi okunmalıdır.

³⁹ aşdım: açdım, nüsha.

⁴⁰ ğörünmez: ğörülmez, nüsha.

⁴¹ 'ibâdîñ: 'ubâdîñ, nüsha.

⁴² söyünmez: sövünmez, nüsha.

⁴³ içem: içersen, nüsha.

⁴⁴ ğarîbim: ğarîbim, nüsha.

⁴⁵ bî-çâregânım: bî-çârekârım, nüsha.

Vezin: fâilâtün fâilâtün fâilün

- 97 Yâ İlâhî Seyyid Aḥmed⁴⁶ ḥaḳḳı-çün⁴⁷
Cedd-i a' lāsı Muḥammed ḥaḳḳı-çün
- 98 Āl [ü] evlād-ı Muḥammed ḥaḳḳı-çün
Ḥazret-i Fâtıma Zehrâ⁴⁸ ḥaḳḳı-çün
- 99 Bunca sādât-ı kirâm[un] ḥaḳḳı-çün
Ehl-i beyt-i Muḫtafâ'nıñ ḥaḳḳı-çün
- 100 Ebû Ḥaydar⁴⁹ nûr-ı a' zam ḥaḳḳı-çün
Ḥazret-i Seyyid⁵⁰ 'İşmetu'llâh ḥaḳḳı-çün
- 101 Cümle seyyidlerimiziñ ḥaḳḳı-çün
Eyleme bizi maḥabbetten zebün
- 102 'Aşḳ-ı Ḥaḳḳ ile yananlar ḥaḳḳı-çün
Ehl-i beyte cān virenler ḥaḳḳı-çün

Vezin: mefâilün mefâilün feûlün

- 103 İlâhî kııl 'ināyet biz ḳuluña⁵¹
Hidāyet eyle sen dođrı yoluña⁵²
Vezin: fâilâtün fâilâtün fâilün
- 104 Senden olmazsa meded āh n'idelim
Ġayrı kimiñ ḳapusına gidelim
Vezin: mefâilün mefâilün feûlün
- 105 Baña sen gösterdiñ bu ḳapuyı ey Mennān⁵³
Ayırma seyyidimden Ġayrı bir ān
- 106 **Necāti**'ye [de] luḫfuñ eyle iḫsān
Ki senden 'ulŭm-ı baḫr-i b'pāyān

⁴⁶ Aḥmed: Ḥüsāme'd-dīn, nüsha

⁴⁷ Mısranın vezni kusurlu.

⁴⁸ Fâtıma Zehrâ: Fâtımatü'z-Zehrâ, nüsha.

⁴⁹ Ebû Ḥaydar: Ebu'l-Ḥaydar, nüsha.

⁵⁰ Seyyid kelimesinin vezin gereği Seyd veya Sîd olarak okunması gerekir.

⁵¹ ḳuluña: ḳuluna, nüsha.

⁵² yoluña: yoluna, nüsha.

⁵³ Mısranın vezni kusurludur.

Vezin: fâilâtün fâilâtün fâilün

- 107 Biz günâhkâr ‘ âşî mücrim bî-çâreleri⁵⁴
Kıl kabûl redd itme çapuñdan geri

Vezin: mefâilün mefâilün feûlün

- 108 Eger var ise Hâkq’a gele⁵⁵ tâlib
Olur bunlar ile hâşıl meţâlib

/24b/

- 109 [Ki] bunlardan olur her derde merhem
Budur ben bildigim Allâhu a‘ lem

Vezin: fâilâtün fâilâtün fâilün

- 110 Yâ İlâhî kılma bizi dâllîn
Bu çapudan ırma bizi âmîn⁵⁶

Oқuyanı diñleyeni yazanı
Rağmetiñle yarlıgağıl yâ Ğanî

Ketebehû el-fakîr el-hakîr el-muhtâc ilâ rağmeti Rabbi’l-ğafûr İsmâ‘îl Hâkqî 21 Nisân 1345 11 Zi’l-ka‘ de 1347 [21 Nisan 1929]

Mevlid’in sonunda yer alan Şeyh Hüsameddin övgüsündeki gazel Hüseyin Vassâf’a ait olup müellifin *Sefîne-i Evliyâ*’sında da (Akkuş-Yılmaz 2006: 2/268) aynen mevcuttur:

Hârîm-i ‘ işmet-i ma‘ nâ-yı Qur’ân’dır Hüsâme’d-dîn
Nedîm-i hazret-i cânân-ı ‘ irfândır Hüsâme’d-dîn

Hâkâyık ‘ âleminde mürşid-i ‘ âlî-tebâr oldu
Hekîm-i sırr-ı insân mağz-ı Qur’ân’dır Hüsâme’d-dîn

Nubû‘ -ı hikmet olmuş kalb-i ‘ âlîsi serâ’irden
Vücûd-ı mülk-i ‘ aşka ‘ ayn-ı ihsândır Hüsâme’d-dîn

‘ Ulüvv-i kâdrine eyler şehâdet bunca âşârı
Tecellîgâh-ı feyz-i kuds-i Sübhân’dır Hüsâme’d-dîn

Muhibb-i kemteri **Vaşşâf**’ı istişfâ‘ ider her ân
Muhaqqak bilmeli yektâ-yı devrândır Hüsâme’d-dîn

⁵⁴ Mısranın vezni kusurludur.

⁵⁵ gele, gelsün, nüsha.

⁵⁶ ırma bizi: ayırma cümlemizi, nüsha.

KAYNAKÇA

- Ahmed Hüsâmeddîn (1341), *Zübdetü'l-merâtib*, Neşredenler: Seyyid Ali Rızâ - Seyyid Mehmed İsmetullah, Matbaa-i Ahmed Kâmil, İstanbul.
- AKKUŞ, Mehmet - Ali Yılmaz (2006), *Osmanzâde Hüseyin Vassâf – Sefîne-i Evliyâ*, 2. Cilt, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- AKSOY, Hasan (2004), “Mevlid (Türk Edebiyatı)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, s. 482-484.
- ALPTEKİN, Turan (1989), “Ahmed Hüsâmeddîn”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, s. 90-92.
- BUHÂRÎ (1981), *Fezâilü'l-Ashâb*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- CANIM, Rıdvan (2000), *Latîff - Tezkiretü's-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ (İnceleme – Metin)*, AKM Yay., Ankara.
- DURMUŞ, İsmail (2004), “Mevlid (Arap Edebiyatı)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, s. 480-482.
- EKİNCİ, Ramazan (2014), “Behiştî Mahlaslı Şairlere Ait Mevlidler 1: Behiştî Ahmed Sinan'ın Mevlid-i Şerîfi”, *Sûfi Araştırmaları Dergisi*, S. 10, s. 18-79.
- KÖKSAL, M. Fatih (2009), “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 3, s. 63-86.
- KÖKSAL, M. Fatih (2011), *Mevlid-nâme*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ÖZKAT, Mustafa (2015), “Paris'te Yazılan Bir Mevlid: Misbâhü's-Salâh”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 14, s. 93-166.
- Seyyid Ali Rızâ (1339-1341), *Mevâlid-i Ehl-i Beyt*, Neşreden: Seyyid Ali Rızâ, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul, s. 134-145.
- Süleyman Çelebi (1328), *Musahhah Mevlid-i Şerîf*, Matbaa-i Ahmed Kâmil, İstanbul.
- TİMURTAŞ, Faruk K. (1970), *Süleyman Çelebi - Mevlid*, MEB Yayınları, İstanbul.
- ÜNVER, İsmail (1993), “Çevriyazıda İmlâ Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C. XI, 51-89
- YEKBAŞ, Hakan (2012), *Hız. Ali ve Hız. Fâtıma Mevlidleri*, Asitan Kitap, Ankara.